

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: P. T.
Cím: Amig a haldokló Goethe utolsó szavai polgárjogot nyertek Buda és Pest utcáin
Forrás: Nemzeti Újság

Osztályozás

Tárgy

665(09)

Hely

Idő

1893/1943

Személy

Bn.
(Hely)

1943. 9.
(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Amig a haldokló Goethe utolsó szavai polgárjogot nyertek Buda és Pest utcáin

Emlékezetes jubileumot hozott a magyar fővárosnak ez az esztendő. Az idén van az ötvenedik évfordulója annak, hogy Budapesten megkezdődött az áramszolgáltatás. Félévszázaddal ezelőtt alakultak meg a székesfővárosban az első magánvállalatok, amelyek a fővárostól kapott koncessziós szerződés alapján elektromos áramot termeltek közfogyasztás számára. Ám a mostani jubiláris évforduló egyben nem azt jelenti, hogy a civilizáció egyik legnagyobb vívmánya, a villanylámpa is csak ötven esztendő előtt érkezett el a magyar fővárosba. 1879-ben a budapesti jégpályán ivlámpák fényében korszolyáztak. 1881-ben pedig, amikor Rudolf trónörökös, Stefánia trónörökös-nővel meglátogatta a magyar fővárost, a tiszteletükre rendezett ünnepségeken ideiglenes áramfejlesztő berendezéssel harminchat villamos ivlámpával világítottak. Egy évvel később a Hírlapírók Nyugdíjalapjának gyarapítására nagyszerű bált rendeztek Pesten.

— Tündéri fényben uszik ez alkalommal a Vigadó — hirdették a bál rendezői, — mert huszonnégy, egyenkint ezer gyertyafényerejű villanylámpa szolgáltatja a világítást...

Akkor még nagy vonzóerőt jelentett a villanyfény...

A villanylámpa pesti regényéhez tartozik az a kezdeményezés is, amelyet a régi Nemzeti Színházban valósítottak meg. 1882-ben három füstökádó gőzgépet állítottak fel a színház udvarában. A lokomobilok, valamint három dinamó segítségével sikerült a Nemzeti Színházban kétszáz, egyenkint tizenhat gyertyafényű izzólámpát megvilágítani. A shakes-

Talán nem lesz érdektelen a hatalmas fényerejű, most ugyan kényszerpihenőre ítélt elektromos világítótestek fénykarikáit megelőző korszakok messzi múltból pislogó erőfeszítéseit felidézni. Miként lett a világosság városa Budapest onnantól kezdve, mikor az első közvilágítási kísérletek történtek arra, hogy a szurokötét utcákra ne csak a hold világítson, ha leeresztette fekete függönyét az éjszaka.

Pest utcáin az 1700-as években „mozgó közvilágítás” volt. Egy bádogtartályban repceolajat tettek, kanóccal a vállalkozó szellemű sihederek és a kanócot lángra-

peari drámák hősnőit és hőseit nem figyelték olyan áhitattal a nézőtérre helyetfoglalók, mint ezeket a lámpákat, amikor a színház házi áramfejlesztő berendezését üzembehelyezték.

Hiteles adatok szerint elektromos fényvel világító lámpa mégsem az említett alkalmakkor hintette szét a fényt először Budapesten. Ezen a téren azokat az ivlámpákat iñeti a dicsőség, amelyeket 1878-ban a Ganz Vasöntőde állított fel a jelenlegi Ganz-utcában. Ezek voltak a villanyvilágítás első „gyermekcipős lépétei” fővárosunkban. Messzi derengezett még, amikor átvehették az uralmat a villanylámpák, a pesti utcán és életté tesztelhették a haldokló Goethe utolsó szavait: „Több világosságot!”...

Az előző korszakok ugyanis közvilágítási téren szép fővárosunkban nem voltak egy véleményen a német költőfejedlemmel.

Az első zárórarendelet és a lámpák

lobbantva mérsékelt díjazásért hazakísérték a girbe-gurba utcán botorkálót. Ebből a korszakból származik az első zárórarendelet, melyet 1715 szeptember 9-én adott ki Pest város hatósága:

„Miután tapasztaltatott, hogy egy idő óta némelyek éjjelente kocsmákban és vendéglőkben megadott időn túl is kártyázással, ivással, verekedéssel, töltik az időt és általában rendetlenkednek, ezennel elrendeltetik:

hogy esti harangozás után, nyáron 9 órán, télen pedig 8 órán túl senki kocsmákban, vendéglőkben, vagy az utcán ne találtassék, mert különben az

ilyenek haladéktalanul bekísértetnek és irgalmatlanul megbüntettetnek, aki pedig éjszaka lenne kénytelen hazamenni, annak megparancsoltatik, hogy égő gyertya, vagy pedig lámpás nélkül ne találtassék, hanem alkalmazkodjék mindenki a parancshoz és óvakodjék a büntetéstől.”

Lámpás, vagy gyertya nélkül tehát nem lehetett éjszaka közlekedni Pesten. Farsang idején nagy keletjük volt a lámpahordó gyerekeknek. Ugy hívták őket a régi delnököt és kisasszonyokat kísérő gavallérok, mint ahogy még most nemrégiben a taxinak kiabáltak.

1777-ben jelentek meg Budán a haladás és kultúra első fénytani hírnökei: az első közvilágítási lámpák. Igénytelen bádogfoglatatban, három, később négy oldalon üveg közé zárva, repceolajban égő mécses volt ez, falra, vagy cölöpre erősítve. Buda megelőzte 13 évvel Pestet, mert ott csak 1789-ben, a francia forradalom kitörésének esztendejében hunyorgatták először sárga lángocskáikat az utcai világító lámpák. Pest akkor még a Váci-, Hatvani- és Kecskeméti-kapu között szerénykedett. A lámpákat egymástól 20 öl távolságban

kellett felállítani a főutvonalakon. Az ezzel járó költségeket nem a város kasszájából fizették, hanem a Váci-kapun túlraeső földek parcellázási jövedelméből. A világítás üzemeltetésével járó kiadásokat adókiivetéssel fedezték. Ez a világítási járulék a mai pótdadó őse.

Pest város tanácsa először 300 lámpa felállítását határozta el, a bádogos céhet bízták meg a lámpák elkészítésével.

Egyenkint 7 forint 40 krajcárba kerültek. A felszerelt lámpák üzemeltetésére „egy jóhirű” bécsi polgárral: Lechner Ferencsel kötöttek szerződést. *Éjjelig volt köteles világítani.* Két évvel később szegtek meg először ezt a világítási szabályrendeletet, mikor a Szent Koronát Bécsből diszbandériummal kísérve, hazahozták. Elrendelték, hogy a nagy ünnep fényét emelje az egész éjszakai utcai világítás is.

A közvilágítási hálózatot fokozatosan fejlesztették. Az 1838-i árvíz, amely Pest nagy részét rombadöntötte, elpusztított sok utcai lámpást is. Am nem kellett sokáig nélkülözniök a közvilágítást a pestieknek, rohamos fejlődés következett a szörnyű katasztrófa után. Régi lámpák helyére „korszerű” bécsi mintájú harangalaku, liliomüvegű lámpák kerültek és már 1840-ben a mai Erzsébet-téren, az akkori Uj vásártelepen felállított kuton egész éjjel nem hunyt ki a lámpafény. Ezt követően megjelentek a pesti és budai

A „lámpás” és a hosszú emberek

Nem egyszer előfordult Pest közvilágításának ebben a regényes időszakában, hogy a lámpagyújtogató valamelyik kocsmában elázott. Innen származik, hogy a literes üvegen asztalra tett bort még ma is igen gyakran „lámpás”-nak hívják. Ugyanis a derék emberek az utcai lámpákat cserbenhagyva a szesz hatása alatt, a liter bort igen sokszor lámpásnak nézték és azt hitték, foglalkozásukat űzik, mikor a borosüvegekhez ragaszkodnak. Lámpagyújtogatónak könnyebben alkalmazták feltűnően magas embert. Akkoriban ugyanis nem voltak elhelyezve olyan

utcan a „reveber”-rendszerű lámpák, a fényoszórós lámpák elődei. Fehérre festett bádoggal erősítették a fény visszaverődését. Hengeralaku „üveg-cilindert” kapott a láng, amely így nem imbolygott és egyenletesen világított. Nagy lendületet adott Pest és Buda közvilágításának, midőn a repceolajat felváltotta a lámpákban a lényegesen olcsóbb és célszerűbb ásványi olajtermék, a petróleum. 1859-ben megfúrták az első petróleumkutató Pensylvániában s a kőolajtermék elindult diadalutjára. 1864-ben már Pesten és Budán égett petróleum az utcai lámpákban is.

A közvilágítási hálózat kiterjesztése új foglalkozási ágat teremtett a két dunaparti városban. A lámpagyújtogatókat, akik nappal rendbehozták a gondjaikra bízott lámpákat, sötétedéskor pedig könnyű létrával a vállukon újra végiglátogatták és meggyújtották a kanócot. Egyidőben kürtök-alapszerű főveget hordtak a lámpagyújtogatók, akik előszeretettel nyitogatták az utvonalaikba eső kocsmákat.

magasan a közvilágítási lámpák, mint jelenleg. Az ilyenek nem kellett a kis létrát cipelnie. Elérte a kezével. A „hosszu” emberre — ezekre gondolva — szabta az akkori pesti humor ezt a csipős mondást: olyan magas, mint a világító lámpás.

A repceolaj és petróleum karrierjébe beékelődött még egy versenytárs. A gázvilágítás. 1826-ban megbámulták a pestiek az első gázlámpát, amelyet Kappel Friderik bankár akasztott ki házának a falára. 1837-ben a Nemzeti Színház is berendezkedett gázfényre. A pesti lakásokban 1856-ban gyulladtak ki tömegesen a

gázlámpák. Az Általános Osztrák Lég-szesz Társulattal szerződést kötött a város. Ez az érdekltség a jelenlegi Tisza Kálmán-téren felállította az első gázugyárat és felszerelt 9986 égőt. 1862-ben Budára vezették át csövön a gázt. A csövet a Lánchidra szerelve helyezték üzembe. Az első gázlángok ugynevezett „lepkeégs”-lángok voltak. A közvilágítási hálózatban 1870-ben jutott szerephez a gáz, mely fokozatosan kiszorította a repceolajat legyőző petróleumot, hogy majdan helyet adjon a villanynak...

A gázvilágítás fénykora akkor kezdődött, amikor az Auer-égőket alkalmazták. A lámpagyújtogatóknak nem kellett már csak a külső városrészekben petróleumoskannát cipelni. Hosszu póznára erősített kampós szerszámmal nyitották ki a gázcsapot és az ugyanarra szerelt gyújtószerszeggel lobbantották fel a lámpa lángját. 1910-ben a főváros a maga üzemi kezelésébe vette a gázszolgáltatást. A gáz diadalát megtörte később az új világítóeszköz, a villany, amely valóban káprázatos pályát futott be világszerte. Különösen mióta Edison az izzólámpát feltalálta. Az 1881. évi párisi kiállításnak ez volt az egyik nevezetessége. A Wolfram-fényből készült izzószálalás lámpa volt a villanyégők fejlődésének új nagy állomása. Ez már komolyan értelmezi és gyakorlatilag is polgárjogot ad a goethei mondásnak és olyan világosságot ad, amely még most sem ment ki a divatból, mikor Budapest áramszolgáltatásának elérkezett az ötvenéves jubileuma.

Budapestet a villanyfény akkor varázsolta tündérfénybe — addig soh' sem látott káprázatos pompába akkor öltöztette —, mikor az Eucharisztikus Világkongresszus felejthetetlen napjait éltük.